

Gezin Maurits Leman - Moerheimstraat 10

De stenen op dit adres zijn geadopteerd door CBS De Regenboog.

Maurits Leman	27-09-1907, Avereest	07-05-1943, Sobibor
Marie Anne Bertha Leman-de Leeuwe	01-01-1906, Hengelo	07-05-1943, Sobibor
Meijer Leman	14-03-1934, Avereest	07-05-1943, Sobibor
Joël Leman	05-08-1936, Avereest	07-05-1943, Sobibor
Rosina Leman- van Adelsbergen	30-08-1874, Groningen	29-10-1942, Auschwitz

Maurits Leman en zijn vrouw Marie Anna Bertha (Annie) Leman-de Leeuwe woonden op het adres D 226, nu Moerheimstraat 10. Na het overlijden van zijn vader Meijer Leman in 1929 had Maurits de slagerij op dit adres, door zijn vader geopend in 1909, overgenomen.

Prov. Overijsselsche en Zwolsche courant, 01-06-1931

Op 27 juni 1933 trouwde hij in Zwolle met Annie de Leeuwe. Zij was geboren in Hengelo in 1906. Op 14 maart 1934 werd oudste zoon Meijer Leman geboren en op 5 augustus 1936 volgde een tweede zoon, Joël (ook wel Jules) Leman. In zijn boek *De Joodse gemeenschap van Avereest* schrijft Peter Makaske: 'In het eerste jaar van de Duitse bezetting hield op een zaterdagavond een peloton van de WA (de Weerbaarheidsafdeling van de NSB) een provocerende mars door Dedemsvaart. Toe het groepje NSB'ers over de Moerheimstraat marcheerde, ter hoogte van het winkel-woonhuis van de familie Leman-de Leeuwe, raakte mevrouw Leman in paniek. Nog zie ik Maurits Leman de overgordijnen van de woonkamer haastig dichttrekken, om maar niets te hoeven zien.'

Maurits Leman was in het najaar van 1941 korte tijd ondergedoken aan het Rheezerend, maar kwam later toch weer gewoon thuis. De zorgen om zijn vrouw, zijn kinderen en zijn moeder werden te groot.

Handelsregister K. v. K. voor Noordel. Overijssel
Nieuwe inschrijvingen: A. J. Kuiper, Zwolle, Sassenstraat 1. Bedrijf: sigarenhandel.
—Wijzigingen: Wed. M. Leman, Avereest, Dedemsvaart, Hoofdvaart D 226. Bedrijf: slagerij. Uitgetreden als eigenares Wed. M. Leman geb. v. Adelsbergen, Dedemsvaart. De handelsnaam is gewijzigd in M. Leman. — Gebroeders van Goor, Avereest, Wisseling F 258. Bedrijf: timmer- en



Waar hebt ge de beste waarborg om uw bonnen te besteden? 24.1.42
Natuurlijk waar men de grootste voorraad en de 1e kwaliteit kan vinden!
In schaapvleesch en rundvleesch niet te overtreffen.
Door dagelijksche slachting is men verzekerd steeds versch vleesch te ontvangen, Wacht dus niet langer en gaat allen met spoed naar het meest en best bekende adres van
Maurits Leman - Moerheimstr.
In plaats van huisslachting heele en halve schapen te koop en ook met het VET.

Dedemsvaartsche Courant, 15-10-1940

In de zomer van 1942, op 19 augustus, moest Maurits zich net als vele andere Joodse mannen melden om te worden overgebracht naar één van de Joodse werkkampen. Bij zijn vertrek uit Dedemsvaart riep hij nog: "Tot spoedig weerziens, met de kerst ben ik weer thuis." Op verschillende plekken in vooral het Noorden en Oosten van het land

werden in 1942 Joodse mannen tewerkgesteld in kleine kampen waar enkele tientallen tot honderden mannen per kamp op het land werkten of bijvoorbeeld moesten helpen met wegen aanleggen, ontginnen of sloten graven. Enkele van deze kampen bevonden zich in de gemeente Hardenberg (Molengoot, Kloosterhaar en Balderhaar), verder was er zo'n kamp in Arriën en enkele Joodse mannen uit Avereest (David van Gelder, Bram Leman) kwamen in het werkkamp bij Geesbrug terecht. (Meer info over de Joodse werkkampen is te vinden op www.joodsewerkkampen.nl.) Of Maurits Leman daar ook naar toe ging is niet duidelijk. In het weekend van 3 oktober 1942 werden bijna alle mannen uit de werkkampen overgebracht naar kamp Westerbork en in het kader van de gezinshereniging werden tegelijkertijd hun gezinnen opgehaald. Op 4 oktober 1942 werd Maurits Leman, 35 jaar oud, ingeschreven in kamp Westerbork. Hij was op de dag af, even oud als kampcommandant Gemmeker onder wiens verantwoordelijkheid de meeste transporten vertrokken.

Zijn moeder, zijn vrouw en zoons Meijer en Joël, toen 8 en 6 jaar oud, waren op vrijdagavond 2 oktober 1942 in de bus gestapt die voor hen klaar stond in Dedemsvaart op de Markt voor de synagoge. In het eerdergenoemde boek van Peter Makaske is een beschrijving te lezen van die 2^e oktober door buurmeisje mevrouw Vonk-Blokzijl: 'De politieman,

die van de Duitse bezetter het bevel had ontvangen de familie Leman op te halen en naar de gereedstaande bus op de Markt te begeleiden, stond met de rug naar hen toe en staarde naar het behang en was erg verlegen met de situatie. Annie Leman-de Leeuwe riep telkens tegen hem: *Je ziet niks, je hoort niks, doe toch iets voor ons!* Mijn zuster was toen 17 jaar oud en werd naar huis gestuurd om alles wat ze kon vinden aan eten, klaar te maken om mee te geven aan de familie Leman. Mijn moeder heeft de kinderen Leman aangekleed en geprobeerd hen te troosten en rustig te maken. Mijn moeder en zuster hebben voor de familie Leman gedaan wat ze op dat ogenblik nog voor hen konden doen. Dit alles zou echter niet mogelijk zijn geweest als er die avond een politieman van de verkeerde kant bij was geweest. Op een gegeven moment drukte Annie Leman de politieman zelfs de kamer uit toen ze vond dat hij bepaalde dingen beter niet kon zien of gewaar kon worden. Mijn zuster is ook mee geweest naar de Markt, waar de Joden door de Duitsers werden opgewacht. Op de Markt verliep alles heel gedisciplineerd. Toen konden ze hun angst niet meer uiten.'

Aangekomen in kamp Westerbork werd het gezin Leman in eerste instantie in verschillende barakken ondergebracht: Maurits in barak 84, Annie, Meijer en Joël in barak 67. Na de grote verhuizing in het kamp half november 1942 kwam het gezin bij elkaar in barak 58 die echter wel een mannen- en een vrouwenzaal kende. Waarschijnlijk omdat Maurits een baantje had in kamp Westerbork kon het gezin wat langer in Westerbork blijven. Zijn moeder Rosina Leman-van Adelsbergen werd al op 26 oktober 1942 naar Auschwitz gedeporteerd en daar direct na aankomst vermoord. In de periode dat het gezin Leman in Westerbork verbleef was er nog contact met de voormalige burens in Dedemsvaart. Mevrouw Vonk-Blokzijl vertelde daarover: 'In het begin van hun verblijf in Westerbork kon de familie Leman nog wasgoed sturen naar Dedemsvaart dat bij wasserij Hulleman werd behandeld. Mijn moeder stuurde het schone wasgoed terug naar Westerbork met een groot roggebrood erbij. Dat kwam ook over, want we hebben een paar keer een brief gehad. Deze brieven zijn helaas niet bewaard gebleven. In deze brieven werd dan in bedekte termen bedankt voor het brood.'

Na 7 maanden kwam er ook voor Maurits en zijn gezin een einde aan hun verblijf in het kamp. Met het transport van 4 mei 1943 vertrokken zij naar Sobibor.

Liste A.Nr.16.

Judentransport aus den Niederlanden - Lager Westerbork -
am 4.Mai 1943.

Name:(bei Frauen auch Geburtsname)	Vorname:	Geb.Datum:
van Leer-van Praag	Dina	21.6.81
de Leeuw	Abraham	8.7.75
de Leeuw-Magnus	Claartje	12.9.75
de Leeuw	David	11.2.79
de Leeuw-van der Linde	Marianne	18.10.77
de Leeuw-Mindus	Sophie	29.3.84
van Leeuwen-Blik	Sara	12.6.16
van Leeuwen	Susanna	10.3.37
van Leeuwen	Barend	25.11.39
van Leeuwen	Betje	8.4.41
van Leeuwen	Serline	21.11.94
Leiser	Joseph	6.7.72
Leman	Maurits	27.9.07
Leman-de Leeuweg	Marie A.B.	1.1.06
Leman	Joel	5.8.36
Leman	Meyer	14.3.34
Lenson	Louisa	9.1.16
Lenson-Polak	Esther	3.7.22

Fragment van de transportlijst Westerbork-Sobibor, 4 mei 1943

In totaal werden er die dag 1187 mensen op transport gestuurd voor een reis die drie dagen zou gaan duren. Allemaal werden ze na de reis van drie dagen op de dag van aankomst vermoord.

Voor de achterblijvende dorpsgenoten werd wat er met de weggevoerde Joden was gebeurd pas langere tijd na de oorlog duidelijk door berichten in de kranten.

Overijsselsch Dagblad, 31-10-1946

— Het Afwikkelingsbureau van de concentratiekampen heeft bericht ontvangen, dat het gezin Maurits Leman, man, vrouw en 2 kinderen van 9 en 7 jaar, reeds op 7 Mei 1943 te Sobibor om het leven zijn gekomen. De familie Leman woonde vóór de wegvoering te Dedemsvaart, aan de Hoofdvaart.

Langs de weg naar de gaskamer in het vernietigingskamp Sobibor (deze weg is nu een herdenkingslaan) liggen herinneringsstenen voor daar vermoorde Joden. Op initiatief van oud-Dedemsvaarter de heer Van Wijk die zelf nog ooggetuige was van het wegvoeren van de Joden uit het dorp, is daar ook een herdenkingssteen gekomen voor de Joodse slachtoffers uit Dedemsvaart. Het gezin Leman wordt daarop genoemd.

